

e-ISSN: 2651-3595

# kalemname

Kırıkkale Üniversitesi  
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

9/17

HAZİRAN 2024

DergiPark  
AKADEMİK

INDEX COPERNICUS  
INTERNATIONAL

EBSCOhost

SÖBIAD

Scientific Indexing Services

Academic  
Resource  
Index  
ResearchBib

**Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi**

**e-ISSN: 2651-3595**

**Sayı/No:17**

**Haziran/June 2024**

**Dergi Eski Adı: Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)**

(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

**Previous Title: The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty**

(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

**Kapsam: Dinî Araştırmalar-Sosyal Bilimler**

**Scope: Religious Studies-Social Sciences**

**Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)**

**Period: Biannually (June & December)**

**Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca.**

**Publication Language: Turkish, English, Arabic, German.**

*Kalemname*, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel ve hakemli bir dergidir.

*Kalemname* is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; İngilizce-Türkçe başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 250 kelime) ve İSNAD atıf sistemine uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English-Turkish title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 250 words), and a bibliography prepared with the ISNAD.

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

# kalemname

Kırıkkale University The Journal of Faculty of Islamic Sciences

## THEAETETUS DİYALOĞU BAĞLAMINDA PLATON'DA BİLGİNİN TANIMI SORUNU\*

**Abdullah Enes AYDIN**

Arş. Gör., Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Felsefe Tarihi Anabilim Dalı

Res. Asst., Kırıkkale University Faculty of Islamic Sciences

Department of Philosophy and Religious Sciences

Kırıkkale, Türkiye.

aenesaydin@kku.edu.tr

orcid.org/0000-0003-0978-0333

### Öz

Bilgi felsefesinin kendisine konu edindiği temel soru “Bilgi nedir?” sorusudur. Bu çalışma, Platon’un *Theaetetus* diyalogunda bilginin tanımına dair ortaya koyduğu sorunları incelemektedir. Platon’un bilgi felsefesi, idealar teorisi temelinde şekillenmiş olup unutulmuş bilginin hatırlanması (*anamnesis*) ve diyalektik yöntemle bilginin nelığının kavranması hususunu içerir. *Theaetetus* diyalogunda, bilginin algı (*aisthesis*), doğru inanç (alêthê doxa) ve kanıta dayalı doğru inanç (*logou alêthê doxan*) olarak tanımlandığı üç farklı önerme ele alınır. Bu tanımların nasıl tartışıldığı ve çürütüldüğü detaylandırılırken, Platon’un bilgiye dair epistemik kaygıları ve bilgi tanımına eklediği “logos” koşulunun yansımaları da ele alınır. Platon’un, idealar dünyasındaki bilgi ile algılanabilir dünyadaki bilgiyi logos şartı özelinde birleştirme çabası, onun *Theaetetus* diyalogu bağlamında bilgi tanımında kesin bir sonuca varamamasının nedenini de açıklar. Platon, her üç tanımın da yeterli olmadığını belirtir ve bilginin kesin bir tanımına ulaşmamayı tercih eder. Bu çalışma, Platon’un geleneksel bilgi tanımına dair epistemik kaygılarını ve bu kaygıların çağdaş epistemolojideki Gettier sorunu olarak karşımıza çıkan yansımalarını değerlendirir.

**Anahtar Kelimeler:** Epistemoloji, Platon, Theaetetus, Bilgi, Bilgi Tanımı, İnanç, Gerekçendirme.

### The PROBLEM of DEFINITION of KNOWLEDGE in PLATO’S THEAETETUS DIALOGUE

#### Abstract

The fundamental question addressed by epistemology is “What is knowledge?”. This study examines the problems Plato presents regarding the definition of knowledge in his *Theaetetus* dialogue. Plato’s epistemology is shaped by his theory of forms and involves the recollection of forgotten knowledge (*anamnesis*) and the understanding of the nature of knowledge through the dialectical method. In the *Theaetetus* dialogue, three different propositions are considered

\* Bu makale, Prof. Dr. Ali ÇETİN danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

for defining knowledge: perception (*aisthesis*), true belief (*alêthê doxa*), and justified true belief (*logou alêthê doxan*). While detailing how these definitions are debated and refuted, Plato's epistemic concerns about knowledge and the implications of the "logos" condition he adds to the definition of knowledge are also examined. Plato's effort to unify knowledge in the realm of forms with knowledge in the perceptible world, specifically through the condition of logos, explains why he does not reach a definitive conclusion about the definition of knowledge in the context of the *Theaetetus* dialogue. Plato indicates that none of the three definitions are sufficient and chooses not to arrive at a definitive definition of knowledge. This study evaluates Plato's epistemic concerns regarding the traditional definition of knowledge and how these concerns manifest in contemporary epistemology as the Gettier problem.

**Keywords:** Epistemology, Plato, Theaetetus, Knowledge, Definition of Knowledge, Belief, Justification.

## Giriş

Platon'un (MÖ 427-347) bilgi felsefesi üzerine düşünürken, ilk akla gelen idealar teorisi olacaktır. İdealar teorisi, asıl/idea ve model/suret olmak üzere ikili yapıya sahip bir varlık anlayışı temelinde ontolojik gayeler ile bir bilgi sahası kurgular. Bu bilgi kurgusunun merkezinde unutulmuş bilginin hatırlanması (*anamnesis*) ve bu hatırlamayı sürekli kılmak ve bilimsel olanı geliştirmek adına diyalektik yöntem bulunmaktadır. Her iki yöntem de aslında, Platon için "Bilginin kaynağı nedir?" sorusuna verilen bir cevap mahiyetindedir. *Anamnesis* (hatırlama) kuramı, ruhun daha önce kavramış olduğu ideaların hatırlanması ve yaşama tatbikinden ibarettir.<sup>1</sup> Diyalektik yöntem ise, var olanı kavramsal açıdan kavrama sanatı olarak eşyanın hakikatini bilmek ve bilimsel bilgiyi geliştirmek amacıyla ilkenin özüne ulaşma aracıdır.<sup>2</sup> Hatırlama ve diyalektik yöntemi kullanılarak bilginin ulaşılabilir bir yapıda olduğu da şifahen ifade edilmiş olur. Fakat, çalışmanın ana eksenini; Platon felsefesinin başat karakteri olan idealar teorisi etrafında bir bilgi tanımı yahut epistemolojik temel arayışı oluşturmayıp Platon'un yaşlılık dönemi diyaloglarından olan *Theaetetus* diyalogu üzerinden bilginin tanımına dair bir inceleme oluşturacaktır. Bu çalışmada, Platon'un *Theaetetus* diyalogunda bilginin tanımına dair yaptığı tartışmalar, metin analizi yöntemiyle incelenecektir. Diyalogdaki argümanlar, karşı argümanlar ve çürütmeler dikkatlice analiz edilerek Platon'un bilgi tanımına

<sup>1</sup> Platon, *Diyaloglar I*, "Menon", çev. Adnan Cemgil, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1996), 162-171 (80e-86c).; Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2013), 227 (510 d).

<sup>2</sup> Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2013), 255-257 (533c-533d-534e).

dair geliştirdiği yaklaşımlar değerlendirilecektir. Ayrıca, Platon'un bilgi tanımı sorununa dair ortaya koyduğu epistemik kaygılar, çağdaş epistemoloji bağlamında yorumlanacaktır.

*Theaetetus* diyalogu, Platon'un idealar teorisi üzerinden kurgulamış olduğu değişmez ideaların bilgisinin konumlandırılışı yerine şeylerin külliliğinin zihinsel olarak kavranması ačíısından önem arz eder. Çalışmamızın temelinde diğer diyalogların değil de *Theaetetus* diyalogunun yer almasının sebebi, idealar teorisinden farklılaşma ve zemin-kavram olarak bilgiye bakışın değişme ihtimalinin sorgulanmış olmasıdır. İdeal olanın bilgisine ilişkin olan meşhur kanaat korunurken, gerčekçi bir yaklaşım ile şeylerin tümelliğinin sonucunda varılabilecek yargıların incelenmiş olması bu diyalogun yalnızca bilginin tanımını değil; Platon'un kendi fikri zeminini güncellemesi olarak da önemli olduğunu gösterir. *Theaetetus* diyalogu üzerinden bilginin neliğine gelmeden önce; Platon'un mümkün olduğuna inandığı bilgiyi tanımlama biçimlerine göz atmakta fayda vardır: *Devlet* diyalogunda gečen ilk tanıma göre bilgi, nesnesi ile konusu idealar olan entelektüel bir üründür; ikinci tanıma göre ise görünüşlerden idealara doğru yükselecek şekilde entelektüel bir gelişme sürecidir.<sup>3</sup> Peki, bu iki tanım da geçerliliğini korurken Platon; niçin bilgiye dair bir sınır bulma arayışına girmiş olabilir? Görüldüđu üzere her iki tanımlamanın işaret ettiği yerde bilginin neliğine dair ayırıcı bir vafsa yahut mantık dilinde söylenirse fasıllar/ayrımalar ile karşılaşmak mümkün değildir. Bu sebeple Platon, bilginin neliğine dair arayışını *Theaetetus* diyalogunda bir hitama ulaştırmak ister. Bu arzuya ulaşmak adına diyalektik yöntemi işlevsel kullandığına dair ayrıntıları da çalışmamızın ilerleyen kısımlarında; özellikle bilginin dereceleri bölümünde görmek mümkündür.

*Theaetetus* diyalogu, hem geleneksel bilgi tanımını düşünce tarihi aracılığı ile çağlara sunması hem de çağdaş epistemoloji için özellikle analitik felsefe kanadında; ampirizm ve rasyonalizm arasında bilimsel bilgi ve bilginin kesinliği bağlamında yeni ve yapıcı bir tanım arayışına yeni bir veçhe kazandırma arzusuna zemin oluşturması hasebiyle önem arz eder. Çalışmanın omurgasını *Theaetetus* diyalogu özelinde Platon'un "Bilgi nedir?" sorusuna verdiği cevaplar ve bu cevaplar etrafında bilginin tanımlanmasında ortaya çıkan sorunlar ve bu meselenin ürettiği epistemik kaygılar oluşturacaktır. Bu çalışmayı önemli kılan husus ise, geleneksel bilgi tanımının geçerliliğini koruyup koruyamadığına dair ortaya koyulabilecek

<sup>3</sup> Ahmet Cevizci, *Felsefenin Kısa Tarihi* (İstanbul: Say Yayınları, 2017), 67.

herhangi çağdaş bir çalışma için sınır-kavram ile bilginin neliği hususuna Platon'un verdiği cevapların hem işaret edilmesi hem de yorumlanmaya çalışılmasıdır.

Bu incelemenin ilk kısmında; *Theaetetus* diyalogunun hem kendi anlatısına hem de epistemoloji alanına sunduklarına dair yüzeysel bir değerlendirme yapılacaktır. Sonrasında, diyalog merkezinde bilgi tanımının gerekliliği ve bilgi tanımında bulunurken ortaya çıkan bilgi derecelerinin Platon'daki karşılığına değinilip bu tanımlama faaliyetinin ortaya çıkardığı sonuçlara işaret edilecektir. İncelemenin asıl odaklandığı yer ise bilgi tanımını bir sorun olarak kabul ettikten sonra “Bilgi nedir?” sorusuna Platon'un *Theaetetus* diyalogunda verdiği üç farklı yanıtı ele aldığı kısımdır. Bahsi geçen diyalog her ne kadar bu tanımların her birisini geçersiz kılacak şekilde bitmiş olsa da hem bilginin tanımını tartışması hem de Platon'un bu tanımları niçin kabul etmemiş olabileceğine dair ortaya koyulacak yorumlar ile epistemik kaygılar gösterilmeye çalışacaktır. Kısacası, çalışma Platon'un ortaya koyduğu geleneksel bilgi tanımı bağlamında Platon epistemolojisi üzerine bir inceleme çabasını barındırmaktadır.

### 1. Diyalog Neleri Anlatıyor?

Diyalog; Eukleides, Terpsion, Sokrates, Theodoros ve Theaetetus karakterleri arasında gerçekleşen bir konuşmadan oluşsa da asli karakterler olarak Sokrates ve geometri bilginleri Theodoros ve Theaetetus olduğu söylenebilir. Diyalogun bu iki karakter üzerinde yoğunlaşarak anlatısına devam etmesinin sebebi geometri gibi kesinlik gerektiren bir bilimin ustalarının; “Bilgi nedir? gibi sınır ve kesinlik gerektiren bir önerme için anlaşılır ve geçerli bir fikir sunma ihtimallerinin daha olası olmasıdır. Diyalog, iki farklı zeminden ilerler. İlki; Sokrates'in ebelik sanatını kullanarak hem doğurtma yöntemini aşikâr etmesi hem de bu ebelik sanatının nihai hedefinin gösterilmesidir. İkinci zemin ise, çalışmanın konusunu da içeren bilgiyi tanımlama çabasıdır. Diyaloga giriş olarak sayılabilecek kısımda yer alan ve Theaetetus'un onay ifadeleri ile benimsediği görülen bilgelik meselesine dair sunulan şu üç tez de gözden kaçmamalıdır: 1. Öğrenmek, öğrenilen konuda daha bilge olmaktır.<sup>4</sup> 2. Bilgelik sayesinde bilgiler daha bilge olurlar.<sup>5</sup> 3. Bilgi (*epistêmê*) ile bilgelik (*sophia*) aynı şeydir.<sup>6</sup> Çünkü; bilgelik ile bilgi arasında kurulan bağıntı; “Niçin bilgi sahibi olmalıyız?” ve “İnsan hayatı için bilgiyi elde etmenin önemi nedir?” sorularına bir cevap minvalindedir. Diğer bir ifade ile bilge olmanın inceliği, bilgi ile

<sup>4</sup> Platon, *Diyaloglar 2*, “Theaitetos”, çev. Macit Gökberk, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1996), 185 (145d8-9).

<sup>5</sup> Platon, *Theaitetos*, 185 (145d11).

<sup>6</sup> Platon, *Theaitetos*, 186 (145e5).

kurulan ilişkinin çift yönlü olmasında yatmaktadır: Bilge isen bilgi sahibisin, bilgi sahibi isen bilgesindir.

Diyaloğun ilerleyen kısımlarında; bilginin özü ve bilginin neye göre tanımlanacağına dair konuşmalar yer alır. Her ne kadar Platon bu diyalogda; bilmenin anlamları bağlamında “nasılın bilgisi yahut ustalık bilgisi (*knowing how*)”, “tanışıklık bilgisi (*knowing by acquaintance*)” ve “önermesel bilgi (*knowing that*)” arasında açık bir ayırım yapmamıştır. Fakat bilginin özü ve bilginin neye göre tanımlanacağına dair pasajlarda bilmenin anlamlarına ilişkin bazı örnekler verdiği söylenebilir.<sup>7</sup> Ayakkabı ustasına dair verdiği örnekte; ayakkabıcılık ile ayakkabı yapmaya dair bilginin anlaşıldığı söylenmesi üzerine Platon, asıl olanın bilginin neye ait olduğundan daha ziyade bilginin özünü öğrenmek olduğunu ifade eder.<sup>8</sup> Yani, nasılın bilgisinin bir bilgi türü olduğu bilmenin anlamları minvalinde bir ayırım yapmadan kabul etmiş olmak ile beraber; bu tür bir bilginin bilme eyleminin anlam alanı ile alakalı olmadığını ve bilginin neliğine bir cevap vermediğini gösterir. Ki önermesel bilgi haricinde herhangi bir bilme alanı ile bilginin özüne ulaşamayacağını da işaret etmiş olur. İşte bundan dolayı, Platon’un bilginin neliğine dair yaptığı diyalektik soruşturmada; epistemoloji alanını ilgilendiren bilginin yalnızca önermesel bilgi olduğunu açıktan olmasa da ifade ettiği söylenilebilir. Kısacası, Platon “tekhne”nin bilgisinin episteme alanında yer almadığını *Theaitetos* diyalogunun başlarında ifade eder.

Malumdur ki Sokrates’in annesinin mesleği ebeldir.<sup>9</sup> Platon, bu ebe mesleğinin gerektirdiği görev ve sorumluluklar ile bilge insanın sahip olması gerektiğine inandığı ebelik sanatı arasında hususen doğurtma odağında benzerlikler kurarak ebelik metaforunu diyalogun akışı içerisine yerleştirir. Ebe olarak doğurtma eyleminde bulunacak kişinin görevini ise; gerçek olan ile gerçek olmayanı ayırt etmek olarak belirler Platon.<sup>10</sup> Bu doğurtma sanatı sayesinde ebelere benzeyen bilge kişi için bu eylemin nihai gayesi ise, insan ruhlarına yönelerek ruhun ortaya koyduklarının gerçekliğini ve doğruluğunu araştırarak gerçek olmayanı ayırt etmektir. Fakat bu sanata ancak Tanrı’nın ve Sokrates’in sahip olduğu ise ayrıca değerlendirilmesi gereken bir husustur.<sup>11</sup> Diyalogun bundan sonraki kısmı; çalışmanın üzerine ihtimamla

<sup>7</sup> Walter Garrison Runciman, *Plato's Later Epistemology* (Cambridge: Cambridge University Press, 1962), 17.

<sup>8</sup> Platon, *Theaitetos*, 186-187 (146d-e.)

<sup>9</sup> Platon, *Theaitetos*, 189 (149a).

<sup>10</sup> Platon, *Theaitetos*, 191 (150b).

<sup>11</sup> Platon, *Theaitetos*, 191-192 (150b-d).



eğileceği “Bilgi nedir?” sorusuna dair verilen üç farklı yanıt ile devam eder. Bu yanıtlar şu şekildedir: 1. Bilgi, algıdır (*aisthêsis*).<sup>12</sup> 2. Bilgi, doğru inançtır (*alêthê doxa*).<sup>13</sup> 3. Bilgi, kanıta dayalı doğru inançtır (*logou alêthê doxan*).<sup>14</sup> Fakat her üç yanıtın tartışılması ve sorgulanmasının akabinde; Platon idealar teorisi ile eş güdümlü olduğu iddia edilebilecek şekilde bu üç önermenin bilginin neliğe dair istenilen yanıtı vermediğini ifade edecektir.

## 2. Diyaloğun Epistemoloji Açısından Önemi

Çağdaş epistemolojide Gettier sorunu olarak adlandırılan ve sonrasında ortaya çıkan bilginin tanımına dair sorgulama ve analizlerin kavramsal yapısını Platon’un *Theaetetus* diyalogunda ortaya koyduğu geleneksel bilgi tanımı oluşturmaktadır. İnanç, doğruluk ve gerekçelendirme yahut teminat altına alma olarak sınıflandırılabilen bu üçlü koşul; epistemolojinin alametifarikasıdır. Bu kavram şemasının oluşmasından sonra çağdaş felsefe, bilgiye giden yola kesinlik kazandırabilme ve bilginin bilgi olmama ihtimallerini ortadan kaldırma iradesini benimsemiştir. Bundan dolayı, bu diyalog yalnızca Antik Yunanlılar için yahut İslam felsefesi için önem arz etmemektedir; aynı zamanda çağdaş dönem için de tartışılan unsurları içerisinde barındırmaktadır.

Platon’un epistemoloji anlayışını *Theaetetus* haricinde, *Menon*, *Phaidon*, *Devlet*, *Timaios*, *Sofist* gibi diyaloglarında görmek de mümkündür. Fakat odağımızda yer alan *Theaetetus* diyalogunun kendi iç dinamikleri açısından önemine gelinirse, Sofistlerin bilginin göreceli/rölatif olduğu anlayışına karşın gerçek ve mutlak olan bilgiye diyalektik bir yöntemle ulaşmaya çalışılması; Platon’un bilgi felsefesine dair asıl tezini oluşturur. Diğer bir deyişle, diyalogun uzunca bir kısmı Sofist Protagoras’ın (MÖ 481-420) algının bilgi olduğuna dair meşhur tezini çürütmek üzerinedir. “Soğuk Rüzgâr” örneği ile bu durum daha da aşikâr kılınmıştır.<sup>15</sup> Aynı şekilde; bilgiye dair ortaya koyulacak herhangi bir fikrin varlık anlayışı ile iç içe geçmiş olduğu da yadsınmamıştır. Herakleitos’un (MÖ 535?-475) “akış teorisi” üzerinden varlık olanın ve hareketin ilişkisine dair fikirlerini beyan etmiş olan Platon, hem varlık-oluş sahasını hem de göreceli-mutlak arasındaki tercihini bilginin neliğini inşa etmek

<sup>12</sup> Platon, *Theaitetos*, 193-238 (151e-187a).

<sup>13</sup> Platon, *Theaitetos*, 238-257 (187b-201c).

<sup>14</sup> Platon, *Theaitetos*, 257-269 (201d-210a).

<sup>15</sup> Platon, *Theaitetos*, 193-194 (152b-c).

adına bir sistematığe oturtmuştur. Dahası, rasyonel sürecin bir savunusunu da yine algı ve bilgi arasındaki ilişkiyi incelerken Protagoras'a cevap mahiyetinde ortaya koymuştur.

Platon'un hem kendi çağına dair diyalog içerisinde sunduğu tezler hem de diyalogun içerisinde kullandığı kavramlar sayesinde kendisinden sonrakiler için bilgi felsefesinin başat başvuru kaynağı olması bu diyalogun önemini artıran bir unsurdur. Örneğin Aristoteles (MÖ 384-322); Platon'da hazır olarak bulduğu bilginin neliğine dair terimlerini bir başlangıç yaparak; "Nasıl biliyoruz?" sorusu üzerine yoğunlaşır.<sup>16</sup> Yapmış olduğu en bariz terim değişikliği ise "inanç" kavramının yerine "tasdik" kavramını koymasındır. Bir diğer farklılık ise Platon'da bilginin ancak doğru olan olması iken; Aristoteles için yanlış olan da bilgi olabilir.<sup>17</sup> Buradan da anlaşılacağı üzere; öğretmen ve öğrenci ilişkisi de göz önüne alındığında; kendi çağında bile Platon'un epistemolojisine dair üç farklı yaklaşım oluştuğu söylenebilir: onaylama, eleştirme, ihya etme. Yani ister eski çağların ister yeni çağların bilgi anlayışı; Platon'un *Theaetetus*'ta ortaya koymuş olduğu üç parçalı bilgi tanımına başvurmadan bilgi sahasına dair söz söyleme yeteneğine sahip değildir. Elbette bu örnekler çoğaltılabilir. Nasıl ki Platon; aklı merkeze alarak evrensel bir aklın varlığını benimsemesi ve düalist bir varlık anlayışının yansıması olarak; varlık-oluş ile bilgi/inanç arasında örtük bir iç içe geçmişlik oluşturmuş ise; aynı hususu R. Descartes (1596-1650) de bir rasyonalist düşünür olarak benimsemiştir. *Res cogitans* (düşünen şey) ve *res extensa* (uzamlı şey) olarak düalist bir varlık anlayışına sahip olan Descartes; Platon ile aynı yönde bilgi (*scientia*) ve inanç (*persuasio*) ayrımı yaparak hem varlık ilişkisini hem de bilgiye dair olan Platonik bölümlenmeyi kabul eder. Sonuç olarak; Platon'un ortaya koymuş olduğu üç parçalı geleneksel bilgi tanımı hem çağdaş felsefe için hem de Antik Yunan dönemi için belirleyici bir sınır olmuştur.

### 3. Bilginin Tanımı Sorunu

Bilginin tanımı sorunu olarak adlandırılan bu problematik, aynı zamanda Theaetetus sorunu olarak da adlandırılır. Çünkü bu sorunu ilk defa bu ismi taşıyan diyalogunda ortaya koyan Platon hem sorunun varlığını aşikâr kılmış hem de sınırlarını belirlemiştir.<sup>18</sup> Bilgiyi algı ile bağdaştıran ve özdeş kılan Sofistlere karşın bilginin algı ve duyum olmadığını; algının yalnızca doğru yahut yanlış sıfatını haiz bir inanç verebileceğini ifade eder. Öyleyse, inanç ile

<sup>16</sup> Cemal Güzel, "Aristoteles'te Bilgi, Bilim, Bilgide Kesinlik", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 20/1 (2003), 126.

<sup>17</sup> Güzel, "Aristoteles'te Bilgi, Bilim, Bilgide Kesinlik", 127.

<sup>18</sup> Roderick M. Chisholm, *Theory of Knowledge* (New Jersey: Prentice-Hall, 1989), 90.

bilgi arasında sınır nedir? İşte bu noktada, yanlış sanı/inancın bilgi olamayacağını; şayet bir inanç bilgi olacaksa, bu inancın doğruluk koşulunu sağlaması gerektiğini ifade eder. Fakat doğruluk koşulu da bir inancı; bilgi yapmaya muktedir değildir. Çünkü şans unsuru; rastgele bir inancın doğru olmasını sağlayabilir.<sup>19</sup> Tüm bu durumların ışığı altında; doğruluk koşulunu sağlayan bir inancı bilgi hâline getirmek için eklenmesi gereken “ilave koşul” nedir? İşte bu ilave koşulun ne olduğunun araştırılması; bilginin tanımı sorunu olarak adlandırılır. Platon, bu ilave koşulu “kanıta dayalı olması (logos)” olarak nitelendirir. Fakat diyalogun sonlarında bu fikrinden de vazgeçerek; bilginin tanımı sorununu kesin bir önermeye varmadan belirsizlik üzerine bırakır. Bilginin tanımına dair üçüncü tanımda kullanmış olduğu “logos” kavramı; Gettier sonrası dönem için farklı anlamlar yüklenmesine sebebiyet verecektir. Çünkü logos terimi, Grekçenin en kapsamlı ve zorlu bağıntıları içeren bir terimidir.<sup>20</sup> Elbette bu kavram güçlüğünün getirdiği bir diğer açmaz ise; hem çağdaş epistemolojinin yönelmiş olduğu üçüncü koşula dair analitik sorgulamaları açığa çıkarması hem de Platon’un bilginin tanımına logos olarak eklediği üçüncü koşulun diyalogun en az açıklanan bölümüyken aynı zamanda en ağır kısmını oluşturmasıdır. Sonuç olarak; bilginin tanımı sorununun çerçevesini “Bilgi nedir?” sorusu ile başlayıp “Hangi koşullar altında bilgi vardır?” sorusu arasında verilen cevaplar oluşturur.

Bilginin tanımı sorununu sarih kılabilmek adına, *Theaetetus* diyalogunu<sup>21</sup> merkeze alarak geleneksel bilgi tanımını analitik zemine aktaran Gettier’in şu formülasyonu önem arz eder:

S, p’yi ancak ve ancak

(i) p doğruysa,

(ii) S, p’ye inanıyorsa ve

(iii) S, p’ye olan inancını gerekçelendirmişse bilir.<sup>22</sup>

Bu formül, hem kavramların hiyerarşik bir sistemini göstermesi hem de yeter koşulların anlaşılması için kıymetlidir. Çünkü, özne olarak ben; bir önermenin bilgisine o önerme doğruysa, aynı zamanda o önermeye inanıyorsam ve o önermeye dair olan inancımı gerekçelendirmiş isem ulaşabilirim. Yani, bilme eyleminde bulunan ben özne olarak bilgi nesnesine ulaşmak için; üç farklı koşulu sağlıyor olmam gerekiyor: doğruluk, inanç,

<sup>19</sup> Platon, *Theaitetos*, 257 (201c).

<sup>20</sup> Betül Çotuksöken, *Felsefe: Özne-Söylem* (İstanbul: Notos Kitap, 2013), 60.

<sup>21</sup> Platon, *Theaitetos*, 256-257 (201).

<sup>22</sup> Edmund L. Gettier, “Is Justified True Belief Knowledge?”, *Analysis* 23/6 (1963), 121.

gerekçelendirme. Çağdaş epistemoloji daha ziyade; gerekçelendirme koşulun yeter koşul olup olmadığına veya nasıl bir gerekçelendirme olduğu meselesi üzerinden bu koşulun niteliği, gerekliliği ve imkânını tartışmıştır. Hatta bu koşulun yetersiz olduğunu, dördüncü bir koşul eklenmesi gerektiğini ifade edenler de olmuştur. Bu kısım, çağdaş epistemolojinin bilginin tanımı sorunu olarak adlandırılabilir. Peki, Platon için bilgi tanımı sorunu nedir? Platon'un bu diyalogda üzerine eğildiği bilginin tanımı sorunu, yalnızca üçüncü koşul üzerine olmayıp aynı zamanda gerçek bilginin; şeylerin külliliğinin zihindeki konumlandırılışı mı yoksa idealar teorisinde görüldüğü gibi “Yalnızca idealar bilgidir.” önermesine varmak için belirsiz bıraktığı bir bilinmezlik hâli mi olduğuna dair yapılan bir diyalektik soruşturmadır. Platon'un deyişi ile: “Bilginin özü sorusuna verdiğimiz cevap, bilgiyi olduğu kadar bilgi olmayanı da ifade eder.”<sup>23</sup> Bu açıklama merkezinde, öncelikle bilginin tanımı sorununa bilginin algı ve duyum olduğuna dair Sofistlerin iddiasını çürüterek bilgi olanı ve olmayanı gösterir.

#### 4. İlk Tanım: “Bilgi, Algıdır.”

Platon'un bilginin tanımına dair ilk tezi şu şekildedir: “Bilgi, algıdır (*aisthêsis*).”<sup>24</sup> Esasında bu tanım, Sofist Protagoras'a ait olup Platon bu meşhur tanımı iki yönden ele alacaktır. İlk, bilginin göreceliliği bağlamında; sonrasında bilginin algılamak olup olamayacağı açısından.

Protagoras'ın “Her şeyin ölçüsü insandır, var olan şeylerin varlıklarının, var olmayan şeylerin yokluklarının ölçüsüdür.”<sup>25</sup> sözünü merkeze alan Platon, nesnelerin görünüşlerinin insandan insana değiştiğini yani nesneye dair bir bilgi edimini göreceli olduğunu eleştirir ve bunu reddetme arzusuyla “soğuk rüzgâr” örneğini verir. Bu örnek kısaca şöyledir: Esen rüzgâr bir insana soğuk gelip bir başkasına sıcak geliyorsa; rüzgârın kendisine mi soğuk denilecek yoksa bir insana göre soğuk bir başka insana göre sıcak mı denilecek? <sup>26</sup> Bu örnekten hareketle Platon, varlığın görünüşlerinin insandan insana değişmesinin yani duyumun bilgi olabilmesi için varlık anlayışının incelenmesi gerektiğini söyler geometri bilgini Theaitetos'a.<sup>27</sup> Bilginin algı olduğu meselesini çürütmeye geçmeden önce Platon, Sokrates üzerinden Herakleitos'un “akış teorisi”ni kendi yöntemi ile sekiz farklı tez üzerinden anlatır ve varlık ve duyum

<sup>23</sup> Platon, *Theaitetos*, 232 (183a).

<sup>24</sup> Platon, *Theaitetos*, 193 (151e): “...bilgi, algıdan başka bir şey değildir.”

<sup>25</sup> Platon, *Theaitetos*, 193 (152a).

<sup>26</sup> Platon, *Theaitetos*, 193-194 (152b).

<sup>27</sup> Platon, *Theaitetos*, 194 (152c).

arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmak ister.<sup>28</sup> Çünkü bu açığa çıkarış; varlık ve oluş, hareket ve sükûnet arasında yapılan tercihe göre bilginin algıya göre pozisyonunu belirleyecektir. Protagoras'ın duyumlara dair görüşü ancak Herakleitosçu oluş teorisi üzerinden makul kılınabilir. Bu sebepten ötürü Platon; kendisinin benimsemediği bu görüşe uzunca yer verir ve varlık-oluş arasındaki ilişkiyi açıklama zahmetine girer. Şu üç tez Herakleitos'un teorisini anlamak için önemlidir:

1. Niteliklerin zaman ve uzayda bağımsız bir varlığı yoktur. (153d6-e1)
2. Nitelikler, onların algılanması dışında mevcut değildir. (153e3-154a8)
3. Zar paradoksu: Bir şeyin niteliklerindeki değişiklikler, o şeydeki değişikliklerden çok o şeyin algılarındaki değişikliklerdir. (154a9-155c6)<sup>29</sup>

Bu üç tez, bilginin algı olmasında önemli rol oynar. Çünkü, nesnenin kendisinde bulunan bir nitelik olmayıp ancak onu algılayanda bulunan bir geçici duyum vardır. Bu duyum da bilginin algılayan için geçerli olduğu ve herkes için değişen bir yapıda olduğunun da bir tezahürüdür. Öyleyse, eşyanın/nesnenin hakikatinden de bahsetmek mümkün değildir. Protagoras'ın bu anlayışı ancak akış teorisinin “Varlık yoktur, yalnızca oluş vardır.” cümlesinin kabulü ile geçerli kılınabilir. Diğer bir ifadeyle, şayet varlık sözcüğü kökünden kazanıp sürekli bir oluş kabul edilirse; bilginin göreceli bir yapıya kapı aralayan algı olabileceği söylenebilir.<sup>30</sup> Öyleyse bilginin algı olduğu kabulüne devam edersek; bilginin unsurları nelerdir? Algı eylemi, algılanan nesne ve algılayan özne olmak üzere üç unsuru zikreder Platon.<sup>31</sup> Bu şemada, algı eyleminin gerçek olması, algılayan özne olarak öznenin kendi varlığına dayanır ve böylelikle algılanan nesnenin de gerçekliğini gerektirir ki bu unsurların ilişkisi sonucunda bilginin algı ile özdeş olduğu yargısına varılır. Diyaloğun ilerleyen pasajlarında bu fikri çürütmek için kendi fikirlerini ortaya koyacaktır Platon. Platon'un yaptığı gibi, algının varlık sahasındaki karşılığından bir anda; bilgi olmaksızın algı, algı olmaksızın bilgi olabilir mi araştırmasına geçmek diyaloğun akışını takip açısından daha anlaşılır olacaktır.

Bilgi olmadan algının bulunabileceği duruma örnek olarak; bir barbarın<sup>32</sup> dilini öğrenmeksizin o dilde konuşulanların işitilmesini verir.<sup>33</sup> O dil içerisinde konuşulanları

<sup>28</sup> Platon, *Theaitetos*, 194-198 (152d-153d-155c).

<sup>29</sup> Sophie Grace Chappell, “Plato on Knowledge in the Theaetetus”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*.

<sup>30</sup> Platon, *Theaitetos*, 200 (157b-c).

<sup>31</sup> Platon, *Theaitetos*, 204-205 (160b).

<sup>32</sup> Yabancı'nın, Yunan Olmayanın

<sup>33</sup> Platon, *Theaitetos*, 208 (163b).

duyabilir fakat dilin kendisine dair hiçbir bilgimiz olmayabilir. Aynı bağlamda, algı olmadan bilginin olabileceği duruma örnek olarak; önceden görülen bir şeyin gözlerin kapatılmasıyla yeniden anımsanmasını verir.<sup>34</sup> Az önce görülen bir nesneyi gözleri kapatıp yeniden anımsanması durumunda; o nesne insanın duyum alanında olmasa da o nesnenin neye benzediğine dair bir bilginin oluştuğunu anlatır. Bu iki ilişki biçiminden hareketle; “Görüyorum, o hâlde biliyorum.” ve “Göremiyorum, o hâlde bilmiyorum.” önermelerinin aynı anlamda olmaları gerekir.<sup>35</sup> Algının bilgi olmadığına dair ilk itiraz ve çürütme noktasını bu anlama eylemi işaret ediyor. “Algının bilgi olamayacağı açıktır, çünkü algı yanılabilir ve değişkendir.”<sup>36</sup> Yani, aynı anda hem bilme hem bilmeme durumu ortaya çıkacaktır ki bu durum tamamen saçma olacaktır.<sup>37</sup> Fakat Platon hocası Sokrates’in ağzından kendi itirazına bir Sofist antitezi oluşturarak böylesi durumlara örnek verir. Bir gözün kapalı, diğer gözün açık olduğu durumda hem görüyor hem görmüyor yani hem biliyor hem bilmiyor durumdasınızdır.<sup>38</sup> Fakat Platon’un bu durumu kurgulamasının sebebi; bilginin son kertede algı olmadığı sonucuna okurun kendisinin varmasını istemesidir. Çünkü hem biliyor hem de bilmiyor olmak bilginin tanımını için geçerli bir cevap olmayacaktır.<sup>39</sup>

İkinci itiraz noktasına gelindiğinde; kullanılan argümanın konusu geleceğin bilgisi yahut gelecek yargısıdır. Şayet, bilginin algı olduğu kabul edilirse; gelecek herhangi bir mesele için bilginin konumu ne olacaktır? Örnek olarak ise; hekim-hasta ve şarap tadı-şarap tüccarı verilir.<sup>40</sup> Varılan sonuç ise şu şekilde özetlenebilir: “Doktor, hastanın rahatsızlığının sonraki evrelerinde hararet mi üşüme mi hissedeceğini hastadan daha iyi bilir ve şarap tüccarı şarabın gelecek yıl tatlı mı yoksa koruk mu olacağını içkiyi tüketen kişiden daha iyi bilir.”<sup>41</sup> Görüldüğü üzere, hastalığı algılayan insan değil; hastalığın bilgisine sahip olan doktor daha iyi bilmektedir. Yani, bilgi ile algı arasında herhangi bir özdeşlik durumu söz konusu değildir. Aslında bu örneklerin ve geleceğin bilgisinin sorgulanmasının aslı sebebi evrensel bir aklın varlığının gösterilmesi ve elde bulunan bir bilginin gelecek zaman için de yararlı kılınması gayesidir. Yani yasayı, gelecek nesiller için de yararlı kılmanın yolu; gelecek bilgisinin konumlandığı yere

<sup>34</sup> Platon, *Theaitetos*, 210 (164a).

<sup>35</sup> Platon, *Theaitetos*, 210 (164b).

<sup>36</sup> Platon, *Theaitetos*, 234 (184b).

<sup>37</sup> Anthony Kenny, *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi: Antik Felsefe*, çev. Serdar Uslu (İstanbul: Küre Yayınları, 2011), 1/181.

<sup>38</sup> Platon, *Theaitetos*, 211-212 (165c).

<sup>39</sup> Platon, *Theaitetos*, 211-212 (165c-d).

<sup>40</sup> Platon, *Theaitetos*, 227 (178c-d).

<sup>41</sup> Kenny, *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi: Antik Felsefe*, 1/182.

bağlıdır.<sup>42</sup> Bu sebepten ötürü, Platon'un bilgi meselesine yaklaşımı salt bilginin tanımını aramak değil; varlık ve ahlak felsefesi için bu bilgiyi yararlı kılma gayesini taşımasından ötürü gayeci bir hüviyeti haizdir.

Bir diğer itiraz noktası ise, Platon'un uzunca yer verdiği Herakleitos'un akış teorisinin ardıl tezleri olan oluş ve hareketi merkeze alır. Fakat Parmenides'in ismini zikretse de bilginin algı olması meselesinde değişen değil mutlak bir varlık fikrini savunan Parmenides'in fikirlerine dair bir açıklama da bulunmaz.<sup>43</sup> Evrendeki her şeyin değiştiği ve harekete bağlı olduğunu savunan oluş yanlısı anlayışa dair geliştirilen itirazın ana eksenine ise şöyledir: “Zihnin, elde edemeyeceği ve duyular aracılığı ile işlenmeyen ‘varlık, ‘aynılık’, ‘farklılık’ gibi bir dizi kavramdan yararlandığını söyler [Platon]. Dolayısıyla, düşüncenin ve bilginin algıyla hiçbir ilgisi olmayan bir parçası vardır. Öyleyse, bilgi algı değildir.”<sup>44</sup>

Son itiraz ise aslında hem algının konumuna dair bir kabulü hem de bilginin algı ile özdeş olmadığına dair bir reddedişi içerir. Bu itirazın odağında ise “ortak algı” örneklemini yer almaktadır. Her duyu organı kendi işlevini alet olma vasfını barındırarak yerine getirir. Yani gözler “aracılığı” ile görme eylemini gerçekleştiririz. Yani algılanabilen şeyleri algıladığımız bir alet mesabesinde duyu organıdır.<sup>45</sup> Duyular vasıtası ile algıladığımızı alet olarak kullanan nedir? Bu, bizzat ruhun kendisidir. İşte; Platon burada algıların bilgi olmadığını ama bilginin elde edilmesi için kullanılacak aletler olduğunu belirtir. Duyu yanılması kabulü; yani büyük olanın küçük yahut algılayanın durum değişikliği yani hasta yahut sağlıklı olması gibi durumları da göz önünde bulundurarak algıyı bilgi için kullanabilecek bir alet olarak görür. Fakat, algının bilgi olmadığına dair kanaatinde herhangi bir değişme yoktur. Yalnızca, algının algılayanın bilgi hususunda bir tasarımda bulunabileceği yargısına ulaşmak adına duyu organı alet olmak bakımından işlevlerini kabul eder. Ortak algı hususuna gelinirse; duyu organı farklı vasıtalar aracılığı ile bize ulaştığı kabulünü temel alarak iki farklı duyunun kendi işlevleri dışına çıkamayacağı vurgulanır.<sup>46</sup> Yani kulaklar ile göremez, gözler ile duyamayız. Yahut sesleri göremez ve renkleri duyamayız. Anthony Kenny bu durumu şu şekilde özetler:

“Renkler sesler ile aynı değildir.” yargısı ne demektir? Bu tür bilgi bize nereden gelmektedir? Gözlerimizden gelemez, çünkü sesleri göremeyiz; kulaklarımızdan da

<sup>42</sup> Platon, *Theaitetos*, 226 (177c).

<sup>43</sup> Platon, *Theaitetos*, 234 (184a).

<sup>44</sup> Chappell, “Plato on Knowledge in the Theaetetus”.

<sup>45</sup> Platon, *Theaitetos*, 234-235 (184d).

<sup>46</sup> Platon, *Theaitetos*, 235 (185a).

gelemez; çünkü renkleri duyamayız. Dahası aynılığı saptayacak, görme ve işitme gibi bir organımız yoktur. Duyular yoluyla edindiğimiz verilerin tümüne uygulanabilecek ortak terimler tasarlayan, bizzat ruhun kendisidir.”<sup>47</sup>

Alıntıda yer verilen yorumdan da anlaşılacağı üzere, ortak olanı algılayan yani ortak algıyı bildiren, “-dır” veya “-değildir” kullanılabilen, önermesel bir bilgi üretmeyi sağlayan başka bir yeti gereklidir.<sup>48</sup> Bu yeti ise, kendi gücü sayesinde varlık sahasında ortak olanı düşünerek algılayan ruhtur. O hâlde; duyular aracılığı ile elde edilen algılarda bilgi bulunmaz, yalnızca bu algılar hakkındaki düşüncülerde bulunur.<sup>49</sup> Varlık ve gerçeğe dair olan bilgiye varabilecek olan da ancak ruhtur. Sonuç olarak, algılamak bilgi için gerekli bir alet olmasına rağmen bilginin neliğine dair verilebilecek bir cevap ne varlığın ne de gerçeğin bilgisine ulaşabilecek bir unsur değildir.<sup>50</sup>

### 5. İkinci Tanım: “Bilgi, Doğru İnançtır.”

Bilginin ne olmadığına dair ilk söz söylenilmiş olsa da bilginin ne olduğuna dair başka bir söz hâlâ söylenilmiş değildir. Bilginin tanımı sorunu, daha derin bir hizada tartışılmaya devam edilecektir. Platon’un bilginin tanımına dair ikinci tezi şu şekildedir: “Bilgi, doğru inançtır (*alêthê doxan*).”<sup>51</sup> Yani bilgi algı olmayıp doğru inançtır.

Bilgiye dair bu ikinci tanımda öne çıkan iki farklı koşul bulunmaktadır: inanç/sanı (*doxa*) koşulu ve doğruluk (*alêthê*) koşulu. Diyaloğun ikinci tanıma ayrılan kısmında bu iki kavram, yalnızca bir tanıma ulaşma gayesine değil; balmumu levha ve kuşluk örnekleri ile bilginin edimi ve bilginin öğrenilmesine dair yanıtlar; epistemik seviyeler olarak adlandırılabilir olan bilme-anlama-inanma-tanıma gibi unsurlar arasındaki ilişkinin açılması da yer almaktadır.

Bilginin algıda olmadığını açıkladıktan sonra bilginin bir sanı olup olmayacağı tartışılır Sokrates ve Theaitetos arasında. Fakat, “Bilgi, sanıdır.” önermesi tartışılmadan yanlış inancın olmasından dolayı bilgiye inanç denilemeyeceği; fakat bilgi olma olasılığı olanın doğru inanç olduğu belirtilir.<sup>52</sup> Böylelikle inanç koşulu üzerinde herhangi bir açıklama yapılmadan inancın bölümlenmesine geçilir. Çünkü bilgi ile sanının özdeş kılınmasına yanlış inancın varlığı set

<sup>47</sup> Kenny, *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi: Antik Felsefe*, 1/182.

<sup>48</sup> Platon, *Theaitetos*, 236 (185c).

<sup>49</sup> Platon, *Theaitetos*, 237 (186d).

<sup>50</sup> Platon, *Theaitetos*, 237-238 (186e).

<sup>51</sup> Platon, *Theaitetos*, 256 (200e).

<sup>52</sup> Platon, *Theaitetos*, 238 (187b).



çeker. Doğruluk ve yanlışlık her ne kadar inanç koşulundan daha genel koşullar olsa da incelemenin bu aralığında, doğruluk yahut yanlışlık vasfı inanç koşuluna bağlı alt bir koşul olarak ele alınacaktır. Çağdaş epistemolojide her biri ayrı koşullar olarak ele alınsa da Platon'un bilgi düşüncesinde doğruluk yahut yanlışlık, inancın bir vasfı olarak ele alınmıştır. İki türlü inanç türü vardır: doğru ve yanlış inanç.<sup>53</sup> Peki, soru tersten sorulursa aynı noktaya varılacak mıdır? Yanlış olan bir inanç, inanç mıdır? Yani, yanlış inanca sahip olabilmek durumu, mümkünlük sınırları içerisinde midir? Her ne kadar buna yanıt vermek kolay gözükse de Platon bu yanlışlık sahasına dair cevap için okura âdeta bulmacalar sunar. İki seçenek arasında, üçüncünün imkânsızlığını da örtük şekilde barındıran sorular sorar ve bunları doğurtma yöntemiyle Theaitetos'a buldurmaya çalışır Sokrates karakteri.<sup>54</sup> Yanlış inancın bilgi sahasında yer almasının mümkün olmadığını; çünkü bir şeyin ya bilineceğini ya da bilinmeyeceğini ifade eder.<sup>55</sup> Fakat bilgi sahasında yanlış inancın kıymetiharbiyesi olmadığına göre varlık sahası için ayrıca incelenmesi gerekir. Yanlış inancın varlık sahasındaki araştırılmasına gelindiğinde; edinilmesi için algının gerekli olduğu bazı bilgileri örnek vererek bilginin hem doğru inanç olmadığını hem de yanlış inancın yokluk ile ilişkisini inceler. Platon bu ilişkiyi şu şekilde birbiri ile bağlantılı bir konuma getirir: Herhangi bir şeyi gören kimse, var olan bir şeyi görür. Öyleyse, yanlış inancı olan kimse, bir şey sanmıştır. İnanıldığı şey var olan da bir şeydir. O hâlde yokluğa inanan kimse, hiçbir şeye inanmış olmaz. Hiçbir şeye inanmamak, inanmak olamaz. Öyleyse, yokluğa inanmak imkânsızdır. Ezcümle, yanlış inançta bulunmak, yokluğa inanmaktan başka bir şey değildir.<sup>56</sup> Kurulan anlam bütününden anlaşılacağı üzere; yanlış sanı/kanı/inanç var olamaz. Hem bilgi hem de varlık sahası için eğer bir inanç varsa o ancak doğruluk koşulunu sağlayan olabilir.

Yanlış inanca dair sorgulama bu bağıntılar şeması ile hitama ermez. Yanlış inancın bir karıştırma fiili olup olmadığına dair sorgulama yapılır. Düşünce evreninde bir şeyi başkası yerine; aslında inanılmayan şey yerine koymanın mümkün olduğu; fakat yanlış inançtan kastedilenin iki zıt mefhumun birbiri ile karıştırılmasının mümkün olmadığı ile karıştırma bahsi kapatılır.

<sup>53</sup> Platon, *Theaitetos*, 238 (187c).

<sup>54</sup> Platon, *Theaitetos*, 239-240 (188a-d).

<sup>55</sup> Platon, *Theaitetos*, 240 (188c).

<sup>56</sup> Platon, *Theaitetos*, 240-242 (188e-189a-b-c).

Her ne kadar bilginin tanımı sorununa doğrudan bir katkısı olmasa da diyalogun bu kısmında yer alan üç farklı ögeden kısaca bahsetmek; Platon'un bilgi anlayışına dair çizilen bu hattı aşikâr kılmak için yararlı olacaktır. İlki, balmumu levha metaforudur.<sup>57</sup> Bu metafor ile bilginin öğrenildiği ve kaydedildiği bir levha kastedilir. Hafıza yahut bellek olarak karşılamak da mümkündür. Şayet bu levhada bir şeyin izi bırakılmış ise onu hatırlarız, izi silinmiş ise onu bilme imkânı insanın elinden alınmıştır. Bu levhanın asli işlevi ise algılar ile düşünceler için bir dayanak olması ve ruhun hatırlama eylemini gerçekleştiren yeti olmasıdır. Yanlış inancın da karıştırma fiilinin de ancak bu balmumu levhadan kaynaklanabileceğini ifade eder.<sup>58</sup> Burada doğru yahut yanlış inancın kendisinden kaynaklandığı ifade edilen balmumunun düşünen ruh için konumu nedir? Tüm bu meselelerin özeti Sokrates'in diliyle şu şekildedir:

Kısacası: şimdi dediklerimiz doğru ise, ne algısına ne de bilgisine sahip olunmayan bir şey hakkında ne hataya ne de yanlış düşünceye imkân vardır. Fakat bildiklerimizle algıladıklarımıza gelince, işte burası tam sanının doğru veya yanlış yönlerde meydana geldiği, devirlerini yapıp yuvarlandığı yerdir. İzlenimler karşıladıkları algılarla doğrudan doğruya ve tamamı tamamına uzlaşırsa, sanı doğrudur; eğri düşer ve yoldan saparlarsa yanlıştır.<sup>59</sup>

Diğer bir husus ise; epistemik seviye olarak kavram hizasına çekilebilen, bilmenin dereceleri ve kesinlik ifade etme durumlarına dair Platon'un kısa ve örtük biçimde yaptığı ayırmadır. Ehemmiyetli olanın bilgi kavramını bilmek olduğunu ve bilinmeyen bilgi kavramı ile diyalogun amacının gerçekleşmeyeceği sert bir üslup ile vurgulanmıştır.<sup>60</sup> Bu vurgunun hemen ardından bilgi kavramına yönelik gerçekleştirilen bilme eylemine dair kullanılan olumlu ve olumsuz olarak yüklemeler sıralanmıştır: Tanımak, bilmek ve anlamak.<sup>61</sup> Esas altı çizilen ise, bu derecelere vâkıf olmanın neticesinde; bilginin ne olduğunun bilinmemesi durumunda kullanılabilecek herhangi bir varlık sahasının bulunmuyor oluşudur. Kuşluk olarak tasvir edilen, içinde kuşların bulunduğu kafes örneği ile elbise örneği birleştirilerek anlaşılmaya çalışılması durumunda; “bir şeye sahip olmak” ile “bir şeyin birinde bulunması” arasındaki farklılığın bilgi sahasına uygulanması aşikâr edilmiş olacaktır.<sup>62</sup> Bilgiye sahip olmak ise aritmetik sanatı üzerinden açıklanmıştır. Aritmetik sanatına hâkim olan bir kişi, tüm sayılara

<sup>57</sup> Platon, *Theaitetos*, 244 (191c).

<sup>58</sup> Platon, *Theaitetos*, 247 (193c).

<sup>59</sup> Platon, *Theaitetos*, 248 (194b).

<sup>60</sup> Platon, *Theaitetos*, 251 (196e).

<sup>61</sup> Platon, *Theaitetos*, 251 (196e).

<sup>62</sup> Platon, *Theaitetos*, 252 (197d).

sahip değildir; fakat tüm sayılar onda bulunuyordur. Yani kuşluktaki kuşlar orada bulunuyordur fakat istenilen kuş yakalanır. İstenilen yakalanmış olursa istenilen bilgiyi değil; başka bir bilgi elde edilmiş olur. Ki böylece, sahibi bulunulan fakat hazır olmayan bilgileri yakalayarak; çoktandır öğrenilmiş bir bilgiyi öğrenmek mümkündür.<sup>63</sup> Kısacası, bilginin edimleri, bilginin ruh ile öğrenme ve düşünme üzerinden ilişki ve son olarak bilginin dereceleri ile Platon; hem bilgi sahasına dair diğer meseleleri kuşatmış hem de bilginin tanımına ulaşılması hâlinde elde edilen bilgilerin nasıl insan zihninde yer edineceğine dair kanaatlerini belirtmiştir.

Bu kerte, Platon'un algı ile doğru inancı birleştiren bir bilgi tanımı yapmış olması beklenebilirdi. Aksine, algıyı tali bir alet görme anlayışı devam etmiş; doğru inancın ise bilgi olmadığını söylemiştir. Platon'un epistemik kaygılarının başlangıcı ve temeli olarak da nitelenebilecek olan bu doğru inancın bilgi olmadığı önermesinin altında yatan sebep; mahkeme örneği ile anlaşılır kılınabilir.<sup>64</sup> Bu örnek ile doğru inanç ve şans unsuru arasındaki geçişkenliğin görünür kılınması; bilgi tanımı sorununu derin ve hâlâ devam eden tartışmalara gebe bırakacaktır. Örnek ve çalışmanın sunmaya çalıştığı ana hatlar şu şekildedir:

Bir jüri heyeti, zeki bir avukat tarafından belirli bir hükme varmaya ikna edildiğinde, hüküm gerekçelerle bağdaşıyorsa jüri üyeleri doğru bir sanı geliştirmiş olacaklardır. Ama onların geliştirdikleri bu doğru sanı bilgi olarak kabul edilebilir mi? Pek değil, der Sokrates: iddia edilen saldırı ya da hırsızlık olayı esnasında neler olup bittiğini ancak bir görgü tanığı gerçek anlamda bilebilir. O hâlde bilgi doğru sanı olarak tanımlanamaz.”

Öyleyse, doğru inanca öyle bir unsur ilave edilmelidir ki bu bilginin tanımını versin. Bilginin tanımı sorununun esasını eklenecek bu üçüncü koşulun ne olduğu oluşturur. Platon'un çözümü ise şu şekildedir: Bilgi=Doğru İnanç+Logos.

## 6. Üçüncü Tanım: “Bilgi, Kanıta Dayalı Doğru İnançtır.”

Üçüncü tanıma dair fikirlere gebe kalınan pasajlar, diğer tanımların pasajlarına nazaran kısa ama bilginin tanımına ulaşılma heyecanı vermesi açısından en yoğun kısımdır. Platon'un bilginin tanımına dair üçüncü tezi şu şekildedir: “Bilgi, kanıta dayalı doğru inançtır (*logou alêthê doxan*).”<sup>65</sup> Doğru inanç, bilgiyi tanımlamak için yeter koşulu sağlamamaktadır. İlave edilmesi gereken koşul ise logos koşuludur. Diyalog içerisinde farklı anlam dünyaları üzerinde tartışılacak olan logos kavramı hem çevrilmesi zor hem de Platon sonrası dönem için bilginin

<sup>63</sup> Platon, *Theaitetos*, 253-254 (198d-199c).

<sup>64</sup> Platon, *Theaitetos*, 256-257 (201a-d).

<sup>65</sup> Platon, *Theaitetos*, 257 (201d).

tanımı imkânları adına açık bırakılan bir kapı gibidir. Köken olarak konuşmak, söylemek anlamlarına gelen *legein* öbeğinden türeyen *logos*, kelime anlamı itibariyle söz anlamına gelmektedir.<sup>66</sup> Hem teoloji hem felsefi literatür içerisinde çokça suret değiştiren *logos* kelimesini sınırlarına matuf olmasını sağlamak hem bu çalışmanın konusunun dışında yer almakta hem de anlaşılabilir olanı anlaşılabilir kılma endişesini de barındırmaktadır. Platon'un diyalogda tanımın çerçevesini çizirken yer verdiği hususlara geçmeden önce; *logos* kavramı çağdaş epistemoloji ve özellikle Gettier sonrası dönem için tartışmaların nirengi noktasıdır. Platon'daki *logos* kavramına karşılık çağdaş epistemolojideki başat kullanımı "gerekçelendirme (justification)" olmuştur. Teminat altına alma<sup>67</sup>, epistemik statüsünü gösterme<sup>68</sup>, bilincine varma gibi farklı kavramlaştırma ve yorumlama biçimleri de mevcuttur. Platon'un tezine geçmeden önce, niçin *logos*a dayalı doğru inanç demek yerine kanıt dayalı doğru inanç tercihinde bulunduğu çağdaş epistemoloji görüşü de dikkate alınarak açıklanması önem arz etmektedir. Hem İslam felsefesi geleneği hem de İslam dininin kelam ilmi geleneğinde yerleşik karşılıkları bulunan "kanıt", "delil", "burhan", "ispat" kavramlarını kullanmak, zihnin kelimeler ile kurduğu ilişkiyi daha berrak ve bariz kılabilmek adına önemlidir. Elbette bu kavramların, yerleşik düzenlerini sağlayıcı unsurlarından birisi de Platon'dur. Fakat bilgi sahasına dair yapılabilecek bir araştırmanın hususiyetlerini derinleştirmek ve dakikleştirmek adına; yayılımına zihnin aşına olduğu kavramların tercih edilmesini bu çalışma gerekli görmektedir. Buradan hareketle, kanıt dayalı doğru inancın hizzasına dair tartışmanın temel çizgisini "logos" kavramı oluşturmaktadır.

Sokrates'in rüya deneyimi üzerinden bütün şeyleri oluşturan ilk ögenin kanıtlarına dair bir sorgulamaya gidilir. Bu kısım *logos* düşüncesine yer vermemesine rağmen hayli ilginçtir. İlk öğelerden, ilk nedenden, eşyanın özünden; bir kanıt yardımı sayesinde bahsetmek ihtimal dışıdır; ancak bunlar onlara verilen adlar ile çağrılabilir ki bu adlar, ilk öğelerin mülkleridir.<sup>69</sup> Dil felsefesi bağlamında başka çalışmalarda değerlendirilmesi, farklı çağrışımlara kapı aralayabilecek düzeyde bir ad verme ve zorunluluk ilişkisini yansıtır Platon'un bu düşünceleri. Platon diyalektiği için *logos* kavramının üç farklı biçimi vardır. Birincisi, düşüncenin dilde toplanması; ikincisi, öğeler yoluyla bütüne erişmek ve sonuncusu ise ayırıcı işareti

<sup>66</sup> Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Atlas Yayınları, 2018), "Logos" 160-161.

<sup>67</sup> Alvin Plantinga, *Warrant: The Current Debate*, (Oxford: Oxford University Press, 1993), 3.

<sup>68</sup> Roderick M. Chisholm, *Foundations of Knowing* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1983), 31-41.

<sup>69</sup> Platon, *Theaitetos*, 258 (202b).

göstermektedir.<sup>70</sup> Herhangi bir inanca kanıt kazandırmanın yollarından ilki; o doğru inancı sözcükler ile ifade edebilmektir.<sup>71</sup> Kanıta dair ikinci anlam ise, onun bir tür parça-bütün ilişkisinin sunabileceği bilme imkânları üzerinden çözümlenir. Yani bir şeyin ne olduğunu bilmek, o şeyi öğelerine ayırarak bir çözümlenme işleminin yapılabilmesi anlamına gelir. Şayet bir insan bir sözcüğü biliyorsa, onu harflerine kadar ayırarak ona dair bilgisini ortaya koyabilir. Örneğin, Sokrates sözcüğünde S harfi.<sup>72</sup> Meseleyi anlaşılır kılan ve bilimsel bilginin imkânını anlatan araba örneği ise harf-hece örneğinden ayrılmaktadır. Arabanın yüz parçası olduğunu bilmene rağmen, arabadaki yalnızca belirli parçaları saydığında arabaya dair bir bilgimiz var mıdır? Sokrates'in cevabı açıktır: "Doğru bir sanıya sahip olarak öğeler yardımıyla her birini ayrı ayrı gözden geçirmedikçe bilimsel bir açıklama vermiş olmayız."<sup>73</sup> Arabaya dair belirli parçaları bilen kişi doğru inanç sahibi olabilir fakat yüz parçasını sayarak tam anlamıyla arabanın özünü bilen kişidir doğru inancı kanıta dayandıran kişi. Çünkü ikinci anlamıyla kanıt (logos), öğeleri çözümlenmesiyle bütüne erişmek anlamındadır. Platon'un kanıt kavramına dair sunduğu üçüncü ve son anlam ise, bir konuyu bütün başka şeylerden ayıran bir işaret göstermektedir.<sup>74</sup> Yani, bir şeye ayırıcı bir tanım yahut mantık dilinde söylenirse fasıl/ayırım olanı göstermektedir. "Dünya etrafında dönen cisimlerin en parlağı güneştir." örneğini verir Platon. Ayırıcı ve müşterek olanı kavrayan kimse doğru inancına dair kanıtı da anlamış olur. Böylece bilgiye ulaşabilir.

Üçüncü tanımın sınırlarını belirledikten sonra; Platon'un şeylerin külli oluşundan hareketle bilginin tanımını arayışında olduğu çalışmanın malumudur. Yani, tümel ve önermesel olanın bilgi olabileceğini tayin etmiştir. Fakat her üç tanım çabasını da tartışmaya kesin bir sonuç vermeden boşa çıkarır. Sokrates'in ebelik sanatına yapılan bir vurgu ve bu araştırmanın yeniden yapılması durumunda daha iyi fikirlere gebe kalınacağına söylenmesi ile diyalog sona erer. Elbette, yaşlılık dönemi diyalogu olarak Platon'un kendi bilgi anlayışı için kesin bir sınır çizip gerçek olan bilginin oluşlar dünyasındaki nesnelere olduğunu iddia edecek bir sistematigi yoktu. Çünkü Platon için asıl ve geçerli olan varlık dünyası idealar dünyasıydı ve gerçek bilgi ruhta hâlihazırda bulunan insanın hatırlaması gereken ve hatırlaması için diyalektik bir yöntemi kullanması gereken; ideanın bilgisi idi. O sebeple, bilginin kanıta dayalı doğru inanç olması

<sup>70</sup> Platon, *Theaitetos*, 266-267 (208c).

<sup>71</sup> Platon, *Theaitetos*, 264 (206d-e).

<sup>72</sup> Platon, *Theaitetos*, 265 (207b).

<sup>73</sup> Platon, *Theaitetos*, 265 (207b).

<sup>74</sup> Platon, *Theaitetos*, 266 (208c).

tezi; Platon'un ideal dünyasını gerçek dünya ile birleştirme çabası olarak görülebilir. Ki bu görünüm anlaşılması durumunda; Platon'un diyalogu niçin belirsiz ve bir anda sonuçsuz bıraktığına dair serbest düşünme gerçekleştirilebilir.

### **7. Platon'un Bilgiyi Tanımlarken Ortaya Koyduğu Epistemik Kaygılar**

Diyaloğu ince eleyip sık dokuyan birisi, Platon'un kesinlik bildiren ögelerden hem doğurtma yönteminden ötürü hem de epistemik kaygılardan ötürü kaçındığını görecektir. Çalışmayı ilgilendiren husus ise, Platon'un bilginin tanımına dair iki farklı yerde epistemik kaygılardan ötürü bilgi ve kesinlik arasında kurduğu bağlantının yönünün değişmesidir. İlki, şans unsuru olarak yukarıda kısmen değinilen ve doğru ve yanlış sanının mahkeme örneği üzerinden değerlendirilmesi ile ulaşılan bir epistemik kaygıdır. Diğer epistemik kaygı ise, diyalogun bilginin tanımı sorununa kesin bir yanıtın verilmeden bitirilmiş olmasıdır.

Platon, doğru bir inancın kanıta dayalı olmaması durumunda şans eseri doğru olabileceğini mahkeme örneği üzerinden anlatır. İşte bu şans unsurunu ortadan kaldırabilmek adına bilginin tanımına logos koşulunu ilave eder. Bu koşulu ilave edişindeki temayül, epistemik bir kaygıdır. Yani, bilginin derecelerini nitelendirebilir yahut bir ihtimal teorisi kurabilirdi. Daha zor olan bir yolu tercih ederek, logosa dayalı bir doğru inancın bilgi olması önermesini benimsedi. Çünkü bilgi neliğine dair arayış, bilgiyi herhangi bir sınıflandırmanın parçası yapmak değildi. Şayet öyle olsaydı; Aydınlanmacı filozofların bazıları gibi (J. Locke, G. Berkeley vd.), algının bilgi olduğunu iddia ederek algıya dair bir formülasyon üretebilirdi. Günün politik kaygıları ile hem Sofistlerin düşüncesine karşı bir antitez geliştirdi hem de duyum ve algıyı araçsallaştıran bir yapıyı benimsedi. İnanç kavramını varlık anlayışıyla aynı istikamet üzerinden bilginin tanımının sınırları içerisinde değerlendirmeye başladığı anda, algıya dair olan kapıyı kapattı. Fakat doğru inancın rastgele olma ihtimalini algı-algılayan arasındaki ilişki üzerinden; aynı şekilde algıların bilgi sağladığını yine yanlış ve doğru inanç arasında ayırım yaparken gösterdi. Tüm bunlar bir çelişkinin ürünü olmayıp aksine Platon'un kendi düşünüş hizası için yeterli tutarlılığa sahiptir. Buradaki farklılaşmanın asli kaynağı; bilginin neliği üzerinden bilgiye dair sınır tasarlama niyetinin altında bahsi geçen epistemik kaygının yer almasıdır. Bunun biricik örneği ise şans unsurunun farkına varmış olmasıdır. Ki böylece gerekçelendirmenin eksiksiz olması, şansın tamamen ortadan kalkması anlamına gelir.<sup>75</sup> Çağdaş felsefe için bu epistemik kaygı, epistemik şans olarak kavramsal zemini

<sup>75</sup> Hasan Yücel Başdemir, "Gettier ve Bilgide Şans Unsuru", Felsefe Dünyası 50 (2/2009), 122.

bulacaktır. O sebeple bilgi felsefesi geleneğinde bu kaygı şu ifadeye dönüşmüştür: “Bilgi, şans dışlar.”<sup>76</sup>

Bir diğer epistemik kaygının göstergesi ise, diyalogun her şeyin hitama erdiği düşüncesinin hemen ardından gelen âdeta yarım bırakılmış havasını taşımasındadır. İdealar teorisine olan sadakatine rağmen böyle bir soruşturmanın peşinden giden Platon için, bilginin kesinliğini haiz tanımını ortaya koyma gayretinin beslendiği alanın oluş dünyası olması ve oluş dünyasının görünüşleri üzerinden bir bilgi tanımı yaptığının farkındalığı ile her üç tanımı da reddedip kendisini yeni bir gebeliğe hazır bulana kadar beklemeye alması; epistemik bir kaygının örtük işaretidir. Çünkü gerçek bilgi, varlık dünyasının idealarıdır. İlahi olanın bilgisi, geçici olanın bilgisine kıyaslandığında; Platon’un bilgi teorisi için ilahi olanın ağır bastığının söylenmesi aşırı bir yorum olmasa gerek.

### **Sonuç**

İdealar teorisi ve kanıta dayalı doğru inancın bilgi olması önermesi Platon’un bilgi felsefesinin iki baskın unsurudur. Çalışmanın ana iskeletini; algı, inanç, doğruluk ve kanıt/gerekçelendirme kavramları etrafında bilginin tanımı sorunu oluşturmuştur. Diyalogun nelere temayüz ettiğinden bahsedilirken; bilginin tanımı sorununun yahut diğer adıyla Theaetetus sorununun hem Platon için hem de çağdaş epistemoloji için iz düşümleri gösterilmeye çalışıldı. “Bilgi, algıdır.” tezi Protagoras ve Herakleitos düşünceleri üzerinden temel bulurken; duyu yanılması, bilginin göreceli oluşu, soğuk rüzgâr, akış teorisi gibi bahisler ile detaylandırıldı. Bu önermeye karşın Platon’un itirazları ve çürütmeleri de örnekleriyle beraber açıklandı. Platon, algının değişken ve yanılabilir doğası nedeniyle bilginin güvenilir bir kaynağı olamayacağını savunur. Bu tartışma, bilgi ve algı arasındaki ayrımı netleştirmekte ve bilginin nesnel ve sabit bir temele dayanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Diğer bir tez olan “Bilgi, doğru inançtır.” ifadesi ile; Platon’un kendi diyalektiği içerisinde, yanlış inanç ve doğru inanç ayrımının hem bilgi hem de varlık sahasındaki karşılıkları gösterildi. Mahkeme örneği etrafında şans unsurunu dışlaması sonucunda bilginin tanımına ilave bir koşulun niçin gerektiğine değinildi. Platon, doğru inancın bilgi için gerekli bir koşul olduğunu kabul etmekle birlikte, yeterli olmadığını belirtir. Doğru inanç, şans eseri

<sup>76</sup> Duncan Pritchard, *Epistemic Luck*, (New York: Oxford University Press, 2005), 126.

dođru olabilir ve bu durumda bilgi olarak nitelendirilemez. Bu nokta, bilginin gerekçelendirilmesi gerektiđi dūřüncesini dođurur.

Son tez ise bu ilave koşulun logos olduğunu içeren bir önermeden oluşmuştur. Buradan hareketle, hem Platon'un diyalog içerisinde logosa verdiği anlamlardan hem de ağdaş epistemoloji için logosun öneminden bahsedildi. Platon, doğru inancın ancak mantıksal bir temele dayandırıldığında bilgi olarak kabul edilebileceğini savunur. Bu, ağdaş epistemolojide Gettier sorunu olarak bilinen tartışmalara da ışık tutar. Gettier sorunu, doğru ve gerekçelendirilmiş inançların bilgi olmasının yeterli olup olmadığını sorgular ve Platon'un bu tartışmaları öngörmüş olduğunu gösterir.

Son olarak ise, diyaloğun incelenmesinden sonra yazarın niyeti olarak da ifade edebilecek epistemik kaygıların neler olduğundan bahsedildi. Platon'un *Theaetetus* diyaloğunda bilginin tanımı konusunda kesin bir sonuca varmaması, onun bilgiye dair epistemik kaygılarını ve bilgi tanımındaki belirsizlikleri koruma isteğini yansıtır. Platon'un idealar dūnyası ile algılanabilir dūnya arasındaki bilgi ilişkisini sorgulaması, onun bilgi felsefesinin derinliğini ve karmaşıklığını gösterir. Bu bağlamda, Platon'un bilgi tanımına dair tartışmaları, ađdař epistemolojide bilgi tanımı sorunlarının anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, geleneksel bilgi tanımı olarak nitelendirilen “Bilgi, gerekçelendirilmiş doğru inançtır.” önermesi *Theaetetus* diyaloğundaki bu tartışmalar sayesinde bilgi felsefesi sahasındaki önemini günümüze kadar devam ettirmektedir. Platon'un bilgiye dair geliştirdiği yaklaşımlar, epistemoloji alanında süregelen tartışmalara önemli katkılar sunmuş ve bilgi tanımı sorunlarının derinlemesine anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Bu alışma, Platon'un bilgi tanımı sorununa dair epistemik kaygılarını ve bu kaygıların ağdaş epistemolojideki yansımalarını değerlendirerek, bilgi felsefesi alanındaki mevcut tartışmalara yeni bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır.



## KAYNAKÇA

- Başdemir, Hasan Yücel. “Gettier ve Bilgide Şans Unsuru”. *Felsefe Dünyası* 50 (2/2009), 122-140.
- Bolay, Süleyman Hayri. *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Atlas Yayınları, 2018.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefenin Kısa Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları, 2017.
- Chappell, Sophie Grace. “Plato on Knowledge in the Theaetetus”. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2021 Edition). ed. Edward N. Zalta. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/plato-theaetetus>.
- Chisholm, Roderick M. *Foundations of Knowing*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1983.
- Chisholm, Roderick M. *Theory of Knowledge*. New Jersey: Prentice-Hall, 1989.
- Çotuksöken, Betül. *Felsefe: Özne-Söylem*. İstanbul: Notos Kitap, 2013.
- Gettier, Edmund L. “Is Justified True Belief Knowledge?”. *Analysis* 23/6 (1963), 121-123.
- Güzel, Cemal. “Aristoteles’te Bilgi, Bilim, Bilgide Kesinlik”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 20/1 (2003), 126-139.
- Kenny, Anthony. *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi: Antik Felsefe*. çev. Serdar Uslu. İstanbul: Küre Yayınları, 2011.
- Plantinga, Alvin. *Warrant: The Current Debate*. Oxford: Oxford University Press, 1993.
- Platon. *Devlet*. çev. Sabahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Platon. *Diyaloglar 1*. “Menon”. çev. Adnan Cemgil. İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.
- Platon. *Diyaloglar 2*. “Theaitetos”. çev. Macit Gökberk. İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.
- Pritchard, Duncan. *Epistemic Luck*. New York: Oxford University Press, 2005.
- Runciman, Walter Garrison. *Plato’s Later Epistemology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1962.

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

# kalemname

Kırıkkale University The Journal of Faculty of Islamic Sciences